

μονοτόνους περιγραφὰς πειρασμῶν τῶν ἁγίων ὑπὸ δαιμόνων γυναικομόρφων καὶ τὰς πρὸς φυγάδουσιν τῶν φαντασμάτων τούτων καταφυγὰς καὶ ζηραφαγίαν, μαστιγώσεις, κατακλίσεις ἐπὶ στρωμνῆς ἀκανθῶν ἢ κυλισμούς ἐπὶ τῆς χιόνης κλίνει νὰ πιστεῖσῃ ταῦτα καλογηρικὰ μυθάρια. Πολὺ ὅμως διάφορος εἶναι ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἐγκύπτοντος εἰς τὰ γνήσια καὶ σύγχρονα τῆς ψυχικῆς ταύτης καταστάσεως ἀπομνημονεύματα, οὐ μόνον τῶν ἁγιογράφων, ἀλλὰ καὶ τῶν προτεινόντων ταύτην ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐθνικῶν συγγραφέων. Κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ταύτας μαρτυρίας τὰ βάσανα τῆς τοιαύτης φαντασίας ὑπερδιεγέρσεως ἢ πύρωσεως, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ ἅγιος Παῦλος, ἦσαν τοσοῦτον πραγματικὰ καὶ ἀόρητα, ὥστε κατέληγον πολλάκις εἰς παραφροσύνην, πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἱ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτῶν ἀποθνήσκοντες ἐξ ἀσιτίας, ἀνοίγοντες τὰς φλέβας των, κρημνίζόμενοι ἀπὸ βράχων ἢ ἀσεβούντες κατὰ τῶν εἰδῶλων, ὅπως τύχωσιν ἐνδοξοτέρου θανάτου ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ¹. Ταῦτα ὅμως δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἄσχετα πρὸς τὴν παροῦσαν μελέτην, πολὺ δὲ ἀξιοτέρα προσοχῆς εἶναι ἡ ἀνακούφισις ἐκείνη καὶ σχετικὴ ἡρεμία, τῆς ὁποίας κατώρθωνον νὰ τύχωσιν οἱ πλεῖστοι διὰ τινος καινοφανοῦς συμβιβασμοῦ τῆς εὐσεβείας μετὰ τοῦ διηνεκοῦς αὐτῶν ὀνείρου. Ἄν τῷ ὄντι ἐπέβαλλεν ἡ Ἐκκλησία οὐ μόνον τὴν ἀγνότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν περιφρόνησιν τοῦ γυναικοῦ, ἐπέτρεπεν ἐν τούτοις τὴν λατρείαν τῆς ἁγίας. Ἡ ἀγιότης ἦτο τὸ μόνον σχῆμα, δι' οὗ ἠδύναντο νὰ περιβάλωσι τὴν ὁπτασίαν αὐτῶν οἱ ἀποστρεφόμενοι καὶ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίαν, μεταμορφούντες τὸν γυναικόμορφον δαίμονα εἰς στεφανηφόρον παρθένον, πρὸ τῆς ὁποίας ἠδύναντο νὰ γονυπετήσωσιν ἀναμαρτήτως. Καὶ τὴν μὲν πρώτην ὕλην τοῦ συναξαρίου παρῆχον ἄφθονον καὶ ἐκλεκτὴν αἱ τότε πυκναὶ ἀθλήσεις τῶν γυναικῶν, τὰ δὲ ποικίλματα τῆς φαντασίας ὁ πυρετός. Ὁ θέλων νὰ ἐκτιμήσῃ τοῦτον μετὰ δικαιοσύνης δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ, ὅτι ἡ μὲν θρησκεία τῶν ἀρχαίων οὐδὲν ἄλλο ἦτο παρὰ μόνον ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τοῦ δὲ χριστιανισμοῦ ἡ οὐσία ἐγκείται πρὸ πάντων εἰς τὴν καταδίκην τῆς φύσεως ταύτης ὡς πονηρᾶς. Ὁ Ἕλληνα καὶ ὁ Ῥωμαῖος ἠδύναντο ν' ἀποβλέπωσι πρὸς τὴν γυναῖκα μετὰ τῆς ψυχικῆς ἐκείνης ἀταραξίας, ἣν γεννᾷ ὁ κόρος καὶ ἡ πείρα, ὑμνοῦντες αὐτήν, ἄνευ περισσεύας ἐνθουσιασμοῦ, ὡς ἀγαθὴν οἰκοδόμοισιν ἢ θελατικὴν ἐταίραν, ὡς Φρόνην ἢ ὡς Πηνελόπην. Οὐδ' εἶναι κτλ. δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου ὡς προῖόν τῆς λατρείας τοῦ γυναικεῖου κάλλους, ἀλλὰ μόνον

τοῦ ἀνθρωπίνου, ἀφοῦ οὐχ ἦττον αὐτῆς ὠραῖον καὶ ἀνώτερον μάλιστα κατὰ τὴν χάριν εἶναι τὸ πασίγνωστον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος τοξότου. Πρὸς τοιαῦτα ὅμως αἰσθήματα οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ κοινὸν ὁ χριστιανός, ὁ διδασκόμενος νὰ περιφρονῇ τὸν γάμον, νὰ ταυτίσῃ μετὰ τῆς κολάσεως τὴν ἡδονὴν καὶ ν' ἀγνοῇ καὶ αὐτὸ τῆς γυναικὸς τὸ σχῆμα. Τὴν μὲν κεφαλὴν αὐτῶν, τὴν μὴ πλασθεῖσαν «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ,» ἐπέβάλλετο εἰς τὰς πρώτας χριστιανὰς νὰ κρύπτωσιν ὑπὸ πυκνὸν πέπλον, τὸ δὲ ἀνάστημα μετέβαλεν εἰς ἄμορφον κορμὸν πλατὺς καὶ ποδῆρης ἐκ τριχίνου ὑφάσματος χιτῶν ἢ μᾶλλον σάκκος. Ἡ μόνη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀποκάλυψις γυναικεῖας γυμνότητος ἦτο ἡ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ σπαραγμοῦ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ, τῆς δὲ ὁπτασίας ἐκείνης τὸ θάμβος συνεδέετο ἀναποσπάστως πρὸς τὴν δόξαν μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀνάβασιν ἁγιασθείσης ψυχῆς εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος διαφορὰν. Εἰς τὸν ὀνομασθέντα πλατωνικὴν ἔρωτα φαίνεται πολὺ μᾶλλον ἀρμόζον τὸ ὄνομα ἀσκητικοῦ. Πρῶτος τῷ ὄντι ὁ ἀσκητὴς ἐφεῦρε τὸν ταυτισμὸν τῆς γυναικὸς μετὰ τῆς ἁγίας, καὶ πρῶτος ἐδιδάξεν ἡμᾶς νὰ συμπλέκωμεν τὴν ἡδυπάθειαν μετ' ὀνείρων ὑπερφυσικῶν, δυνάμενος κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον νὰ θεωρηθῇ πρόδρομος τοῦ νεωτέρου ῥωμαντισμοῦ, ὡς θέλομεν πειραθῇ ν' ἀποδείξωμεν διὰ προσεχοῦς ἡμῶν ἄρθρου.

ΕΜ· Δ· ΡΟΙΔΗΣ

ΔΥΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ε' — ΝΕΟΦΥΤΟΣ Η'

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διὰ τῆς «Ἑστίας» δημοσιεύσεως τῶν εἰκόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν Διονυσίου τοῦ Ε' καὶ Νεοφύτου τοῦ Η', παρέχομεν τοῖς ἀναγνώσταις αὐτῆς τὰς ἀκολουθούς βιογραφικὰς πληροφορίες.

Ὁ Διονύσιος Ε' ἐγένετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1887, διαδεχθεὶς Ἰωακείμ τὸν Δ'. Κατὰ τὴν ἐκλογικὴν πάλην, καθ' ἣν εἶχεν ἀντίθετον Ἰωακείμ τὸν Γ', ἓνα τῶν ἐξοχωτέρων ἱεραρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας ὑπεστήριξε τὸν Διονύσιον, πεποιθὴς, ὅτι οὗτος συμβιβαστικώτερος ὢν θὰ ἠδύνατο νὰ συνεργάζηται μετ' αὐτῆς εὐκολώτερον ἐν πάσῃ ἐργασίᾳ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁμογενῶν ἡμῶν, ὑπὲρ ὧν πᾶσα Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἱερῶτατον ἔχει καθήκον καὶ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα νὰ μεριμνᾷ. Ὁ Διονύσιος ἦτο ἱεράρχης ἐκ τῶν διαπρεπόντων, φήμην ἔχων διοι-

1) Βλ. Νεῖλου Ἐπιστ. Βλ. Β', καὶ Neander Geschichte der Christl. Relig. τόμ. 6' σελ. 508 — 513.

κητικού ἀνδρός, ἀγαπῶντος τὸ γένος, ἐτοίμου πρὸς θυσίας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἡθῶν αὐστηροτάτων. Εἶχε χρηματίσει ἄλλοτε μητροπολίτης Κρήτης, εἶτα δὲ Ἀδριανουπόλεως. Ἐν Κρήτῃ μὴ ἐλπίζων ἐκ τῶν μονομερῶν ἐπαναστάσεων τὴν πλήρωσιν τῶν εὐγενῶν πόθων τοῦ φιλελευθέρου

κουμηνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ ἔπαθε τοὺς γνωστοὺς φοβεροὺς διωγμούς, συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ ὄχλου καὶ συρθείς εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ δεινῶς κακωθεὶς μέχρι κινδύνου καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του. Γεγόμενος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τῷ 1887 καὶ ἀκολουθῶν τὴν εἰ-

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ε'

λαοῦ, μᾶλλον δὲ φοβούμενος δαίνωσιν τῆς καταστάσεώς του, δὲν ἠνόνησε τὴν ἐπανάστασιν, οἱ δὲ ἐπαναστᾶται ἐμεμφιμοίρουν ἐπὶ τῇ στάσει αὐτοῦ, ἣν πολλοὶ τότε παρεξήγησαν ὡς ἔλλειψιν ζωηροῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος. Ἀλλ' ἡ φήμη αὐτοῦ ἢ ἐν Κρήτῃ ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω περιστάσεων διασεισθεῖσα, ἐπανωρθώθη ἔπειτα διὰ τῆς πατριωτικῆς καὶ θαρραλέας αὐτοῦ στάσεως πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅπου ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰ-

ρηνικῆν ὁδόν, ἣν εἶχε χαράξει καὶ ὁ προκατοχὸς του, ἐζήτησε νὰ συσφίγξῃ τοὺς φιλικούς δεσμούς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς πάσας τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Βλαχίας καὶ τῶν ἐν Αὐστρίᾳ ὁρθόδοξων ὑπὸ τὸν Κάρλοβιτς, αἱ πρὸς αὐτὰς σχέσεις ἄλλοτε ἦσαν διακεκομμένα ἢ δυσμενεῖς. Ἀλλὰ καὶ τὰς φιλικὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλικανῆς πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν ὑπέβαλψεν ὁ Διονύσιος, δεχθεὶς προθύμως τὴν αἴτησιν, ἣν ἀπηύθυνεν αὐτῷ

τῷ 1887 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κανταουρίας Ἐδουάρδος, ἵνα συστήσῃ τῷ Πατριάρχῃ Νικοδήμῳ τὸν παρ' αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα πεμπόμενον Ἀγγλον ἐπίσκοπον Βλαίθ χάριν τῆς ἐκεῖ ἀγγλικῆς ἀποικίας μετὰ ῥητῶν ὁδηγιῶν, ἵνα ἀποφεύγῃσι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἐν Παλαιστίνῃ Ἀγγλοὶ ἱερεῖς πάντα παρ' ὀρθοδόξοις προσηλυτισμόν, τούναντίον δὲ

ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουστέρους τῶν κατοίκων καὶ σύρουν αὐτοὺς εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐξαρχίαν ἀποσπῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν δὲν ἐπέτυχεν εὖρε δὲ αἴφνης ἐγειρομένην ἀναιτίως κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τὴν δυσμένειαν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ

ΝΕΟΦΥΤΟΣ Η'

συντελῶσιν εἰς τὴν φιλικὴν συμβίωσιν ὀρθοδόξων καὶ ἀγγλικανῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γῇ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐζήτησεν ὁ Διονύσιος παρὰ τῆς Πύλης, ἵνα ὑποχρέωσιν τοὺς σχισματικούς Βουλγάρους νὰ μεταβάλωσιν ἔνδυμα, διότι ἀποκοπέντες ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ σχισματικοὶ κηρυχθέντες δὲν δύνανται κατ' οὐδὲν δίκαιον νὰ ἐξακολοθῶσιν ἔχοντες κλῆρον ὁμοίως τῷ ὀρθοδόξῳ ἐνδεδυμένον. Τὸ ὅμοιον τοῖς ὀρθοδόξοις ἱερεῦσιν ἔνδυμα φέροντες οἱ σχισματικοὶ Βούλγαροι κληρικοὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ εἶναι γνωστὸν ὅτι εὐκόλως

ἀπειλοῦσαν τὰ ἀνέκαθεν ισχύοντα προνόμια αὐτῆς. Ἀμυνόμενος ὑπὲρ τῶν ἀναμφισβητήτων δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐξηγέρθη τότε σύμπας ὁ τε δοῦλος καὶ ὁ ἐλεύθερος ἑλληνισμός. Ὁ Διονύσιος ἐπὶ κορυφῆς ἱστάμενος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, παρὰ πᾶσαν τὴν εὐλάβειαν, ἣν ἐδείκνυε πάντοτε πρὸς τὴν Πύλην ὡς πιστὸς ὑπῆκοος, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ συμμαρτυρῇ τὴν κοινὴν ἐξέγερσιν. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ κίνδυνος ἐκορυφώθη διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν βερατίων δύο σχισματικῶν Βουλγάρων ἐπισκόπων διὰ τὴν Μακεδονίαν προωρισμένων, τῶν Σκοπίων δηλ. καὶ

τῆς Ὀχρίδος, ὅπερ γεγονὸς ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσβολῆς τοῦ βουλγαρισμοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Διονύσιος ἐνθυμηθεὶς ὁποίας εὐθύνας ὑπεῖχεν ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀναλογισθεὶς τὸ μέγεθος τοῦ ἀπειλοῦντος κινδύνου καὶ ἀποφασίσας τὰ πάντα νὰ διακινδυνεύσῃ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων του, οὐ μόνον διεμαρτυρήθη ἐντονώτατα κατὰ τῶν γενομένων, ἀλλὰ ἵνα δώσῃ τὴν δέουσαν δύναμιν εἰς τὴν διαμαρτυρησὶν του, σύμφωνα ἔχων καὶ τὰ περὶ αὐτὸν σώματα Σύνοδον καὶ Συμβούλιον, ὑποβάλλει ὡς γνωστὸν τὴν παραίτησίν του, κηρύττει τῇ 14 Ὀκτωβρίου ἐν διωγμῷ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τελούσαις ἐπαρχίαις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους καὶ διατάσσει ὡς δεῖγμα πένθους νὰ κλείσωσι πανταχοῦ οἱ ὁρθόδοξοι ναοὶ καὶ νὰ παύσωσι τελούμεναι αἱ τελεταὶ καὶ αἱ ἐορταὶ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας.

Πάντες ἐνθυμούνται, ὅποیان φοβεράν αἰσθῆσιν ἐνεποίησε τὸ μέτρον τοῦτο πανταχοῦ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἰς τοὺς ὁρθοδόξους πληθυσμούς. Οἱ κεκλεισμένοι ναοί, ἡ παῦσις τῶν χαρμολύων ἤχων τῶν κωδῶνων τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ διακοπὴ τῶν φαιδρῶν ἐκκλησιαστικῶν πανηγύρεων, αἱ στερήσεις, εἰς ἃς κατ' ἀνάγκην ὡς ἐκ τούτου περιῆλθον οἱ ἐκ τῶν ναῶν ζῶντες λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας, πάντα ταῦτα ἐδείκνυσαν τῷ ὑπὸ τὸν Σουλτάνον χριστιανικῷ πληθυσμῷ, ὅτι συμφορὰ μεγίστη καὶ σοβαρώτατη ἐπέσκηψεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ πίστις τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας σεβαστὴ διαμείνας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοσούτων Σουλτάνων ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ ἐντεῦθεν, κινδυνεύει νῦν, ὅτι ὕψιστα συμφέροντα τῆς θρησκείας καὶ τοῦ γένους ἀπειλοῦνται. Τὸ μέτρον ἐπέτυχεν. Ἡ Πύλη κατιδοῦσα ὅλον τὸ ἄδικον καὶ τὸ ἐπικίνδυνον τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων, ἐδῶκεν ἐπὶ τέλους. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1890) τῇ παραμονῇ τῶν Χριστουγέννων ἐδήλωσεν ἡ Πύλη τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ἀναγνωρίζει τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἀνακαλεῖ ὅσα διέταξεν ἀφορῶντα τὰς διαφορὰς τῶν διαζυγίων, τὴν διαδικασίαν τῶν ἱερέων καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων καὶ ὑποσχομένη νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν σχισματικῶν Βουλγάρων ἐπισκόπων νὰ μεταβάλωσι τὸ ἔνδυμα, παρακαλεῖ δὲ τὸν Διονύσιον νὰ ἀποσύρῃ τὴν παραίτησίν του καὶ νὰ παραγγείλῃ πανταχοῦ, ὅτι παύει ἡ κατάστασις τοῦ διωγμοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι δεόν νὰ ἀνοίξωσι τοὺς κεκλεισμένους ναοὺς. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ὁ Διονύσιος ἐθρίαμβευσεν. Πανηγυρικῶς δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἀνέλαθεν ἐκ νέου τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα. Ἄν δὲν ἐσώθη τὸ ὅλον διὰ τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ στάσεως ἐνεκα τῆς δυσμενείας τῶν περιστάσεων, ἐσώθη ὅμως τὸ

πλεῖστον τῶν ἀπειλουμένων προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους. Ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ ὁ Διονύσιος, τὸ ἔπραξεν ἐπὶ κινδύνῳ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς του. Διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας πάντοτε θὰ μνημονεύῃ μετ' ἐπαίνων τὴν γενναίαν αὐτοῦ στάσιν ἐν ταῖς τελευταίαις δειναῖς περιστάσεσι, καὶ τὸ ὄνομά του θὰ ἀναφέρῃ εὐφρόνως. Μετὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους ἡ κλονισθεῖσα ὑγεία του ἐπετάχυνε τὸν θάνατόν του. Ὁ ὁρθόδοξος λαὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει θρηνῶν ἀπὸ καρδίας συνώδευεν αὐτὸν εἰς τὴν τελευταίαν κατοικίαν του, συναισθανόμενος ὅτι ἐκῆδευεν ἄνδρα ἀγωνισθέντα σθεναρῶς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτῷ ἐμπεπιστευμένου λαοῦ.

Οὐ μόνον ἀντάξιος, ἀλλὰ καὶ πολλῷ κρείττων ἐλπίζεται, ὅτι θὰ ἀναδειχθῇ ὁ αὐτὸν διαδεχθεὶς Νεόφυτος ὁ Η'. Τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἐγγυᾶται ἡμῖν, ὅτι δεόν νὰ προσδοκῶμεν πολλὰ παρ' αὐτοῦ. Ὁ Νεόφυτος εἶναι ἐκ τῶν εὐπαιδευτοτέρων, ἀγαθωτέρων καὶ φιλογενεστερῶν ἱεραρχῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀφοῦ ἐσπούδασεν ἐν Χάλκῃ, ὅπου καὶ διέπρεψεν ὡς μαθητῆς, μετέβη εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν θεολογικῶν σπουδῶν του. Ἀκροασάμενος τοῦ Δέλιγγερ ἐν Μονάχῳ καὶ ἄλλων διατῆμων θεολόγων, ἐγένετο κάτοχος τῆς γερμανικῆς ἐπιστημονικῆς θεολογικῆς μορφώσεως καὶ κοσμεῖται διὰ φώτων, ὅσον ὀλίγοι τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν. Ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἡσκήθη ἤδη ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διοικήσας ὡς ἀρχιερεὺς τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Ἐλευθερουπόλεως, Φιλιππουπόλεως, Ἀδριανουπόλεως, Πελαγονείας (Βιτωλίων) καὶ Νικοπόλεως (Πρεβέζης.) Γνωρίζει δὲ εἰς περ τις καὶ ἄλλος τοὺς ἐκθεοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τοῦ γένους, πρὸς οὓς ἐπάλασεν ἤδη ἐπὶ τοσούτον χρόνον. Γνωρίζει τὰς δυσχερείας, ἐν αἷς εὕρηνται καὶ Ἐκκλησία καὶ γένος, καὶ ὅσον ὀλίγοι ἄλλοι θὰ ἔχῃ σκεφθῇ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν αἱ δυσχερείαι αὐταὶ δύνανται νὰ ὑπερνικηθῶσιν. Ἐχει δέ, ὡς εἶναι γνωστὸν πᾶσι τοῖς γνωρίζουσιν αὐτόν, πᾶσαν τὴν καλὴν θέλησιν νὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς, εἰς ἣν ἀξίως τῶν ἀρετῶν του κλήρος καὶ λαὸς ἀνύψωσαν αὐτόν. Ἡμεῖς πλήρεις ἐλπίδων ἀτενίζοντες πρὸς αὐτόν, εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας, ἵνα ὁ Θεὸς ἐνίσχυσῃ αὐτὸν ἐν τῷ ὑψίστῳ ἀγῶνι, ὃν ἀνέλαθεν ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν πρῶτον θρόνον τῆς ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Δὲν ζητοῦμεν τὰ ἀδύνατα παρ' αὐτοῦ. Ἀπαιτοῦμεν μόνον νὰ φανῇ ἄξιος ἑαυτοῦ καὶ νὰ πράξῃ πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ καταπεπτωκότος γοήτρου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, πρὸς ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τοῦ

ἐλληνικοῦ λαοῦ, πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἡθῶν τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ἅτινα ἀπὸ τινος ἤρξαντο νὰ χαλαρῶνται, πρὸς ἀποσπῆσιν τῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς ὀρθοδοξίας· καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀπειλουμένων κινδύνων, πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν καθ' ἡμῶν ἐνεργειῶν τῶν ἱεραποστολικῶν ἐταιρειῶν τῶν ἐτεροδόξων Χριστιανῶν, πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν κατὰ τοῦ Ἑθνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐφθδων τῶν σχισματικῶν Βουλγάρων, καὶ τέλος πρὸς διάσωσιν τῶν προνομίων, τῶν κανονιζόντων τὰς μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πύλης σχέσεις. Τὸ ἔργον εἶναι δυσχερές· ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπαινος ἔσται αὐτῷ, δεικνυμένῳ ἀνταξίῳ τῶν περιστάσεων, μέγας. Ὁ Θεὸς βοηθός!

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΡΑΓΚΑΒΗ

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ — καὶ ἔργον ἐνταῦθα δὲν ἀποκαλῶ τὸ συντελεσθὲν ὑπ' αὐτοῦ συμφῶνως πρὸς τὰς διαφόρους πολιτικάς, κοινωνικάς, καὶ παιδευτικάς ἀνάγκας τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος, ἀλλὰ τὸ δημιουργηθὲν κατ' ἐλευθέραν ἔμπνευσιν, — τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς παρίσταται τὸ πρῶτον εἰς τὸν θεώμενον αὐτὸ ἐξ ἀπόπτου, μὲ διαστάσεις ὑψηλοῦ καὶ εὐρέως οἰκοδομήματος, ἐκπληττει καὶ ἐπιβάλλει ἀνεπιφύλακτον τὸν σεβασμόν. Ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐντύπωσις, ἂν δὲν ἐξαλείφεται πᾶσα, οὐσιωδῶς μεταβάλλεται πρὸ τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ πλησιάσῃ καὶ ἐξετάσῃ προσεκτικώτερον τὸ ἐπιβλητικὸν οἰκοδόμημα.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ῥαγκαβῆς διέπρεπεν ὡς ὑπουργός, ὡς διπλωμάτης, ὡς ἀρχαιολόγος, ὡς διδάσκαλος, ὡς διαμορφωτὴς τῆς σχολικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὡς συγγραφεὺς διδακτικῶν βιβλίων παντοίας ὕλης, ὡς μεταφραστὴς, ὡς δημοσιογράφος, ὡς εὐρυμαθέστατος λόγιος, ὡς χαλκέντερος ἐργάτης, ὡς ἀγχινοῦστατος καὶ διαλεκτικώτατος ἀνὴρ, ὡς... ἀλαταποθηκάριος γησιωτάτου ἁλματος εὐφυολογημάτων· καὶ εἶνε περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα τὸ πολλάκις ῥηθέν, ὅτι ἡ δράσις ἡ ποιικίλη καὶ ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ ἐργασία τοῦ ἀνδρὸς εἶνε τὸ ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς καταστάσεως τοῦ νεοσυστάτου βασιλείου, τοῦ ὁποῦ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἀνάγκας ἀνέλαβαν νὰ θεραπεύσουν οἱ σχετικῶς πρὸς ταύτας ἐλάχιστοι καὶ σπάνιοι λογάδες τῶν χρόνων ἐκείνων. Τῆς φιλοπατρίας, τῆς παιδείας, καὶ τῆς φιλεργίας τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ὁ Ῥαγκαβῆς εἶνε ἡ τελειοτάτη συγκεκριαλίστις, αὐτὸ τὸ σύμβολον τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἔσπευδε τότε αὕτη σκεπτομένη καὶ ἐνεργοῦσα. Ἀλλὰ τοὺς ἀνωτέρω ἀπαριθμηθέντας τίτλους, ὅσον καὶ ἂν εἶνε τιμητικοί, ὅσα καὶ ἂν παρέχουν δικαιώματα πρὸς τὴν ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, εἶμαι

βέβαιος ὅτι, ὁσάκις ἐτύχαινε νὰ τοὺς ζυγίσῃ, θὰ τοὺς εὕρισκε βαρύνοντας ὀλιγώτερον ἐνὸς μόνου, μελωδικοῦ καὶ ἀκτινοδόλου ὡς οὐδεὶς ἕτερος, τοῦ τίτλου Π ο ι η τ ῆ ς! Τὸ μέγα ὄνειρον τοῦ Ῥαγκαβῆ, καὶ ἂς μὴ τὸ ἔλεγε, καὶ ἂς μὴ τὸ ἔδειχνε φανερά, καὶ ἂς μὴ τὸ ἐπραγματοποίησεν ὅπως ἴσως ἐπίστευεν — ἦτο τὸ ὄνειρον τῆς ποιητικῆς δόξης· ὁ ἔρωσ τῆς ποιήσεως ἦτο παρ' αὐτῷ ἰσχυρότερος παντός· ἄλλου αἰσθηματος. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ἀποδυθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἰσηγητὴς γενόμενος ποιητικῶν διαγωνισμῶν, πρόθυμος πάντοτε ν' ἀναμειγνύεται καὶ παρέχῃ τὴν γνώμην του εἰς πᾶν ζήτημα, οὐχὶ ὀλίγας ἐπιθέσεις ὑπέστη ἐξ ἀντιπάλων καὶ πλείστας πικρίας θὰ ἐδοκίμασεν· ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν βέλος ποτὲ ἐπόνεσεν ἐκεῖνον ὀξύτερον τοῦ βέλους, ὅπερ ἐξετοξεύθη ἐναντίον του οὐχὶ ἐκ θηριώδους τινὸς Πάρθου, ἀλλ' ἐκ τῶν ῥοδίνων χειλέων εὐγενοῦς κυρίας. Ὁ Ῥαγκαβῆς, γηραιὸς πλέον, οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, συνώδευε ποτὲ ἐν Ἀθήναις κυρίαν, διὰ στενῆς φιλίας συνδεόμενος μετ' αὐτῆς· ἐκεῖ ἔτυχε λόγος περὶ ποιήσεως, δὲν εἰξεύρω τί εἶπεν ὁ Ῥαγκαβῆς π ρ ο δ ο τ ι κ ὸ ν τῆς ιδιότητός του, καὶ ἡ συμπεριπατήτρια στραφεῖσα μετ' ἐκπλήξεως ἠρώτησε :

— Μπα! εἴσθε ποιητής;

Ὁ ἴδιος Ῥαγκαβῆς διηγεῖτο τὸ συμβᾶν μὴ ἀποκρύπτων τὴν πικρὰν αὐτοῦ ἐκπληξιν ἐπὶ τούτῳ. Ὅχι διότι ἦτο ματαιόδοξός τις καὶ περιφίλαυτος καὶ παιδαριώδης θηρευτὴς ἐγκωμίων· ἀλλὰ διότι ἀνὴρ ἐργασθεὶς ὡς ἐκείνος καὶ ὡς ἐκεῖνος ὀνομαστός, ἂν δὲν ἤξiou πάντας ἀναγνώστας ἢ γνώστας τῶν στίχων του, ἀλλ' οὐδέποτε ἐφραντάζετο ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ συναντήσῃ ἐν Ἀθήναις ἀνθρώπους τόσο ἐγγυὲς καὶ τόσο μακρὰν αὐτοῦ, ὑποδεχομένους ὡς γνώριμον τὸν εὐγενῆ ἄνδρα καὶ ἀγνοοῦντας τὸ ἐν αὐτῷ εὐγενέστατον στοιχείον· τὸν ποιητὴν. Τοιαύτης φύσεως ἀδιαφορία δύναται νὰ συνταράξῃ τὰ νεῦρα καὶ τοῦ ἀπαθεστάτου καὶ μᾶλλον μετρίφρονος τῶν μουσολῶν.

Ἐπειτα, ἐπαναλαμβάνω, ὁ Ῥαγκαβῆς ἡγάπα τὴν ποίησιν περισσότερον πάσης ἄλλης ἀσχολίας του· ἦτο ἀρκετὰ πνευματώδης διὰ νὰ καταλαμβάνῃ τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τῆς. Ἀπὸ τῶν ἐφθῶν χρόνων μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου του δὲν ἐγκατέλιπεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὰς ποιητικὰς φροντίδας, τὰς στιχουργικὰς ἐργασίας του. Ὡς ποιητὴς ἐνεφανίσθη μείραξ τὸ πρῶτον εἰς τὸ κοινὸν τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος, καὶ ὡς ποιητὴς παρέδωκε τὴν ὑστάτην πνοήν, ἀγωνιζόμενος νὰ συνθέσῃ δίστιχον πρὸς φίλην δέσποιναν, καὶ φροντίζων περὶ διευθετήσεως τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος· καθόσον ὁρθῶς ὁ ἀνὴρ συνήσθανετο, ἂν καὶ ἐσκέπτετο ἡμαρτημένως ὅλως, ὅτι πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῆς γλώττης συν-